

Kuyumcular Çarşısı

Ne Karşıyaka ne Alsancak ne Tire ne de Ödemiş'te kuyumcu vardı. Altın ya da takı almak isteyen illa ki Kemeraltı'na, Kuyumcular Çarşısı'na gelirdi. Dükkânların önünde bir kuyruk, bedava dağıtılıyor zannedersiniz. Şimdi hepsi mazide kaldı...

Bir çarşı düşünün, insan yığını. Hafta sonları, fuar zamanları kapış kapışa bir alışveriş. 20-30 kişilik gruplar geliyor. Dükkânlara sığmayanlara sokakta sandalye veriliyor. Esnafın başını kaşıyacak vakti yok. Şimdi her semt kuyumcu doldu; çarşının esnaf profili de değişti, müşterisi de. Eskilerden kalma isimler bir elin parmaklarını geçmiyor. Onlar da bizimle beraber eskiye dönüp, hüzünleniyor.

Malta'dan İzmir'e

Pırl pırl vitrinler arasında dolaşyoruz. Gözümüz o parlıdayan camların ardında eski bir hikâyeye bulmak. Tam o anda karşımıza Borg Mücevherat çıkıyor. Çarşının en eskilerinden. İçeride Ervin Borg var. "Ne zamandır buradasınız" diyoruz, takvimi 1922'ye sanıp, sözü babası Pierre Borg'a getiriyor: "1922'de babam Malta'dan geliyor İzmir'e. Mezarlıkbaşı'nın orada bir ekmek fırınında çalışmaya başlıyor. Daha sonra bir ortak ile Kuyumcular Çarşısı'na gelip kuyumculuk işine giriyor. O günden beri buradayız; artık işin içinde üçüncü kuşak var."

"07.30'da müşteri gelirdi"

Aslında çarşının daha öncesine gidersek, burası bir açık hava hapisanesi. Dükkânlar hapis odasıymış zamanında. Sonra çantacı ve ayakkabıcılar geliyor. Ardından da kuyumcular. Ondan sonra cümbüş başlıyor. Borg, "Ege Bölgesi olduğu gibi buradaydı" diyor: "Tarımla ya da hayvancılıkla uğraşanlar hafta sonu para alıp soluğu çarşıda alırdı. Cumartesi öğleden sonra Tekel işçisi paydos yapar, haftahığını alıp buraya gelirdi. Dükkânın içi tütün kokardı. Takı almak isteyenlerin başka bir seçeneği yoktu zaten. Kendi şehirlerinde kuyumcu yoktu, İzmir'in semtlerinde bile yoktu. Alsancak'ta dahi bulamazdınız. Kuyruklar olurdu dükkânların önünde. Ekmek fırını önündeki gibi aynı. Saat 07.00'de dükkâmı açardık, 07.30'da müşteri gelirdi. Semt kuyumcuları sonradan çıktı. Artık 09.00'de açşak dükkâmı, erken oluyor."

"Burası bar mı kahvehane mi"

Kişisel hikâyeler de çarşıya özgü anekdotlar

kadar naif. Önce babasıyla çalışmaya başlayan Ervin Borg, baba-oğul tatlı bir kapışma hali içinde olduklarını bakın nasıl anlatıyor: "Babamın dükkâmı aşağıdaydı, 22 Numara. Okul çıkışı giderdim, kasada paraları görünce 'Ben bu işi yapacağım' derdim. Babamsa 'okuyacaksın' diye tuttururdu. 18 yaşındayım, babamla birlikte çalışıyoruz artık. Ben ışıkları yakıyorum, o sıcak oluyor diye kapatıyor. Bir gün dayanamadı, ampulleri alıp dışarı attı. Baktım tartışıyoruz, ayrıldım kendime başka bir dükkân açtım. Babamdan 100 lira para alıp İstanbul'a gidip altın almıştım. Sonra karşıımızdaki yeri de aldık. Babayla o tatlı sürüşme bitmedi tabii. Dükkânda radyomuz vardı. Aynı sokaktayız. Babam gelip radyonun açık olduğunu görürse 'Burası bar mı kahvehane mi' diye bir ton laf ederdi. Sonra plan yaptık, yanımızda çalışan Hanifi Bey kapıda duruyor, babamı görünce haber veriyordu. Rekabet de vardı tabii. Arada sırada babamın dükkânına bakar, kalabalık mı diye kontrol ederdim."

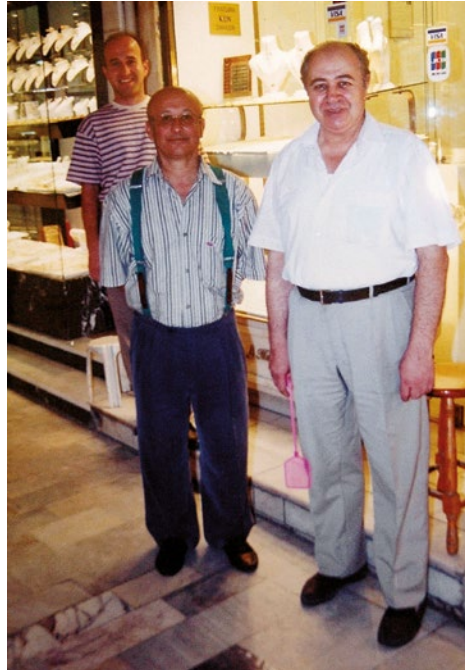
Ege Bölgesi olduğu gibi buradaydı. Altın almak için başka adres yoktu.

Ne beş dakika önce ne beş dakika sonra Geçen ay Mantocular İçi'ni dolaşırken esnaf şöyle bir hikâye anlatmıştı: "Sefte yaptıysak ikinci müşteriyi başka bir esnaf arkadaşımıza yönlendirirdik." Bu cümleyi orada ne kadar esnaf varsa etmişti. Aynısını Borg da söylüyor: "Yani o kadar dayanışma vardı. Eskiden öğle tatili yapardık esnaf arkadaşlar anlaşır. Kimse ne beş dakika evvel, ne de beş dakika sonra dükkânı açardı. Şimdi pazar günleri dükkân açıyorlar; rekabet, fiyat kırma gırla gidiyor. O zamanlar dükkânımızı açmaya heyecanla gelirdik; şimdi ayaklarımız geri geri gidiyor. Bir de o zaman kuyumcu bir doktor, mühendis gibi saygı görürdü. Bir meslek erbabı olarak bakılırdı. Şimdi öyle değil ki..."

Cazip iş

O zaman çarşı esnafı dediğinizde gayrimüslimler ağırlıkta. Levantenler, Ermeniler, Yahudiler... Bu yapı, 1990 sonrasında değişiyor. Doğudan gelen kentin yeni sakinleri sermayesini bu işe yatırıyor. İş

cazip. Marulu satamazsan bozulur; restoran açsan müşteri beklersin. Ancak altın işinde yatırılan para garantide. Şu anki esnaf profili de '90 sonrasının devamı. Eski esnaf yok denecek kadar az.

Bugün döviz, faiz, borsa da var artık. Altın eskisi gibi yatırım aracı değil. Bu yüzden de iş pırlantaya, değerli taşlara, yani mücevherata döndü. Toptancı da perakende satıyor şimdi; fiyat birliği yok.

Günde 4-5 kilodan ayda bir kiloya

İşin ticari yanını es geçmemek gerek. Borg, "O zaman günde 4-5 kilo altın satsak az derdik" diye anlatırken bunu kastediyor: "Akşama kadar dur durak bilmeden çalışırdık. Cumartesi 100-120 parça mal satarıdık. Şimdi ayda bir kiloyu bulsak iyi diyoruz. Bugün döviz, faiz, borsa da var artık. Altın eskisi gibi yatırım aracı değil. Bu yüzden de iş pırlantaya, değerli taşlara, yani mücevherata döndü. Bugün burada eski firma olmasan ya da mülk sahibi olmasan

*Bu meslek çok saygınd.
Koskoca İzmir'de en fazla 15
kuyumcu vardı. ve kuyumcular
itibar sahibiydi. Esnaf İzmir'in
yerli aileleriydi. Bugün esnaf iş
bozmaya uğraşiyor.*

dayanamazsın. Bir de tabii şu var: Toptancı da perakende satıyor şimdi; fiyat birliği yok. Eskiden ne kadar malın varsa o kadar iş yapardın. Şimdi toptancı da purlanta alıp satıyor. Yani dükkâna yığınla mal alıp koymana gerek yok. Çok sermayeye de lüzum yok. Toptancılar senin, al-sat. Kuyumculuk yapmak, taksi almaktan daha ucuz. Bir yandan çarşı cazibesini yitirdi. Kemeraltı'yla ilgilenilmedi. İnsanlarda kabahat çok. 'Şu dükkânlarınızı boyatın' diyorum, umursamıyorlar. Buraya markaların gelmesi lazım. Kaliteli müşteriye çekmek için başka çare yok. Turistler geliyor, tuvalet yok."

"Kuyumcular itibar sahibiydi"

Çarşının 49 yıllık esnafı Bülent Beşeli de Borg gibi içinde samimiyetin, dürüstlüğü, dostluğun, tadın ve bir kent dokusunun olduğu resmin benzerini çiziyor. Konuşmaya da "Bu meslek çok saygındı" diye başlıyor: "Koskoca İzmir'de en fazla 15 kuyumcu vardı. Kuyumcular itibar sahibiydi. Esnaf İzmir'in yerli aileleriydi; birbirine hürmet ederdi. Bugün esnaf iş bozmaya uğraşiyor. Bütün taşra buradaydı. Çok iyi iş yapardık. 15-20 kişilik gruplar halinde gelirdi müşteri. Evlenecek çiftlerin yalnız geldiği o zamanlar hiç görülmemiştir. Tabii alışveriş sırasında kavga eden de çok olurdu. Kız tarafı dört bilezik derdi, erkek tarafı iki bilezikten öteye gidemeyeceğini söylerdi. Bazen barıştırdık bazen de bizim uğraşımız yetmezdi. Şimdi o zamanki işlerin dörtte birini yapamıyoruz."

"1970'a kadar merkez burasıydı"

Bugün artık çarşıda sadece kuyumcu yok. Farklı iş kolları da ara sokaklara serpilmiş.

Ancak 54 yıldır aynı yerde tuhafiyesi olan Avram Ventura da kuyumcular kadar çarşının dünü ve bugününe hâkim. "Sözün senet yerine geçtiği ve köklü firmaların olduğu bir yerdi Kuyumcular Çarşısı" diyor: "1970'lere kadar bu işin merkezi

burasıydı. Tire'den, Manisa'dan, tüm civar şehirlerden insanlar gelirdi. Semtlerde bile takı alınacak tek bir yer yoktu. Çarşının esnafı yorgunluğunu Yalova Meyhanesi'nde atardı. AVM'ler de bulunmuyordu o zaman. Kemeraltı bugünkü gibi işportacılar çarşısına da dönüşmemiştir. Bu çok üzücü. Özellikle de eski halini bilenler için. Ama marka firmalar gelmeden bu iş çözülmez. Burayı cazibe merkezi haline getirmek için yeni bir şeyler yapmak gerek."

Turist niye alışveriş yapsın?

Ventura'ya göre bugün Kuyumcular Çarşısı turiste de hitap etmiyor. Gelip niye alışveriş yapsınlar ki. Burada toplu olarak yemek yiyebilecekleri bir yer bile yok. "Oysa" diyor: "Turistin para harcaması için cazip bir çarşı görmesi lazım. Gurupları Fevzipaşa'da bırakıyorlar. Onlar ne tarafa gideceklerini bilmiyorlar. Sağa-sola dağılıyorlar. Nasıl para harcayabilirler ki."

Çarşıdaki son durum bu. Eski anılar fazlasıyla renkli; yenilerse sitemden ibaret. "Nerede o eski günler" diyenlere, çok klişe laflar ediyormuş gibi bakmak manasız kalıyor bu durumda. İçi dolu bir söz bu çünkü. Bizce kâfi...